

„... tisztelve egymás hitét, nyelvét, függetlenségét, szabadságát...”

A királyi Románia 1940-ben elvesztette az 1918–19-ben szerzett területeinek jelentős részét. Besszarábia a Szovjetunióval egyesült, Dél-Dobrudzsát visszakapta Bulgária, legnagyobb területgyarapításának, Erdélynek északi felét pedig visszajuttatta Magyarországnak a német és olasz külügyminiszteri vezetés alatt hozott bécsi döntőbírói ítélet. Az augusztus 30-i döntést követően szeptember 5–13. között a magyar hadsereg bevonul Észak-Erdélybe és a Székelyföldre. A visszacsatolt területen katonai közigazgatást vezetnek be, amely november 26-ig áll fenn.

Ennyi a kézikönyvekből is ismert eseménytörténeti háttére az alább közölt levélváltásnak. De hogy ezek az „események” milyen indulatokat, érzelmi viharokat váltottak ki az átlétkből, arról maguk a levelek vallanak. Szerzőik polgári, konzervatív értelmiségiek, majd politikusok. Valamikori jó barátok, akik 1918 óta nem találkoztak, nem is érintkeztek egymással.

Barbul Jenő ekkor már öreg, beteg ember, 67 esztendő, nyugdíjas. 1873-ban született az erdélyi Szamoslippón (Románia), magyarosodott román középosztálybéli családból. 1897-ben a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem hallgatói között találjuk, majd közvetlenül végzés után, 1900-tól az Egyetemi Könyvtár gyakornokai között. Doktori disszertációját 1900-ban „Az avasvidéki nyelvjárás” címmel védi meg. A kis dolgozat néprajzi ihletettségű táj- és népleírása arról tanúskodik, hogy szerzője alaposan ismeri és szereti Szatmár két nemzetiség – román és magyar – lakta vidékét. Ahol a hegyi patakok – mint írja – sok zúgót alkotnak, s ahová, a tiszta román falvakba is, feljárnak a magyar gubások gyapjút mosni, s le is telepednek. A román nyelv származásá-

nak kérdésében megkerüli a Dáciából vagy a Balkánról származtatás kérdését, de felfogásához mégis a valamikori, 10. század előtti Dáciából eredeztetés áll közelebb. Mindez nem vezet valamiféle kontinuitás kereséséhez. Az avasi románok ősénekeket azokat a katonáskodó románokat tekinti, akiket Kun László a 13. század végén hívott be, s telepített le Máramarosban. Higgadt, tudományos felfogás a politikailag kiéleződött román–magyar vita előtti időkből.

Az Egyetemi Könyvtárban ismerkedik meg 1903-ban a még egyetemistaként „kisegítő tiszt”-nek odakerült, nálánál 12 évvel fiatalabb Hóman Bálinttal. A ranglétrán együtt emelkednek – Barbul mindig egy-egy fizetési osztállyal Hóman előtt. Barbul 1904-ben könyvtár-tisztté lép elő (Hóman itt 1908-ban követi). 1914-ben Barbul már „egyetemi könyvtárőr”, ami az igazgatói cím utáni legmagasabb könyvtárnoki beosztás. (Hóman 1915-ben kapja meg ezt a kinevezést.) Ferenczi Zoltán igazgató, a neves irodalomtörténész keze alatt rendkívül színvonalas, és részben a későbbi években is barátságban maradt garnitúra tevékenykedik itt: a későbbi neves művészettörténész, Hóman jó barátja Pasteiner Iván, a neves történész Lukács Pál, az irodalomtörténész Dézsi Lajos. A fiatal Hóman közülük a legtehetségesebb: már huszonévesen több kisebb dolgozatot publikál tudományos folyóiratokban, társaságok választmányi tagságát kapja, környezete által is a jövő emberének tekintett történész és tudományos hivatalnok; aki ugyanakkor nagy társasági életet is él. S ez utóbbiban láthatóan jó társa Barbul Jenő, aki ekkor már használja neve előtt a „gaurai és sómezei” nemesi előnevet. Egyik belső híve a századelő pesti társasági élete vezéralakjának, Szemere Miklósnak, Krúdy barátjának és regényhősének. (Mint ismeretes, A vörös postakocsi főhősét Krúdy Szemeréről mintázta.) Mellette szerkesztőködi folyóiratánál a „Cél”-nál és a „Szent-Lőrinczi Céllövészeti Lapok”-nál. Feltehetően az ő révén jelenik meg Hóman dolgozata is a folyóiratban. A két jó barát könyvtárnok még egy utcában is lakik: a könyvtártól nem messze eső, ekkor kiépülő Baross utcában.

Miután Erdély Romániához kerül a világháború után, Barbul hazamegy s kinevezik a nagy múltú kolozsvári egyetemi könyvtár igazgatójának. Politikai szerepet is vállal a királyi Romániában: szülőföldje – Szatmár megye – mandátu-

mával két cikluson át parlamenti képviselő. 1935-ben megy nyugdíjba.

Hóman Bálint a háború után – mint az olvasó lexikonjainkban olvashatja – gyors és dicséretes tudományos, s legalább ilyen gyors, de rosszkimenetelű politikai karriert fut be. Könyvtár –, majd múzeumigazgató az 1920-as években, s megírja barátja, Székfü Gyula társaságában a korszak reprezentatív történeti összefoglaló művét, a Magyar Történet-et. 1932-ben Gömbös Gyula kormányában vallás- és közoktatásügyi miniszter, s egy évtől eltekintve 1942-ig tagja minden kormánynak. Így ő áll a VKM élén 1940-ben, Teleki Pál kormányában is, a második bécsi döntés, Észak-Erdély visszacsatolása idején. A bevonulást követően természetesen azonnal Erdélybe látogat.

Talán azt is mondhatnánk, politikai pályafutása mintegy reprezentálja a két háború közötti politikai vezetés lépésről lépésre bekövetkező útvesztését. Történelemszempontból meggyőződése, hogy a magyar politika fő kérdése az elszakított területek, a történelmi Magyarország visszaszerzése. S miután 1938-ban Németország bekebelezi Ausztriát, majd Cseh- és Morvaországot és a területi sikerek mellett diplomáciai téren is biztosítja hatalmát Közép-Európában, Hómannak meggyőződésévé válik, hogy Magyarország csakis Hitler mellett érheti el revíziós céljait. Ezen célok érdekében tartja szükségesnek a németeknek teendő belpolitikai engedményeket is. A néhány évvel korábban a liberálisok és a jobboldali reformnemzedék közvetítőjéből, a nagy tekintélyű tudósból a kormányon belüli jobboldal egyik miniszter-exponense lesz.

Ugyanakkor Hóman, ahol az általa szükségesnek gondolt külpolitikai kényszer nem kívánja, megőrzi liberális elveinek maradványát. Így a nemzetiségpolitika területén is. Fő támasza gróf Teleki Pálnak, aki a magyar érdekekre hivatkozva igyekszik türelmes nemzetiségpolitikát megvalósítani a visszacsatolt területeken. Levonván a következtetést a magyar kormányok 1918 előtti nemzetiségpolitikájának hibáiból, vallja: ha azt akarjuk, hogy a visszakerült szlovák, román nemzetiségű lakosság kötődjék a magyar államalakulathoz, akkor biztosítani kell számukra a nemzetiségi lét alapjait is. Ez a megfontolás áll azon türelmes nemzetiségpolitikai intézkedések mögött, amelyet a „kultusz” – ahogy a hatalmas termetű és

díszmagyarban furán festő Hómant kortársai nevezték – levelében is említ fia-talkori barátjának, s amelyekből a valóságban – nem utolsósorban a magyar politikai élet állandó rákfenéje, a helyi igazgatási szervek jóvoltából – oly kevés valósult meg. És a mindennapok embere ezt a valóságot érezte, látta...

Végül egy személyes emlék. 1972-ben egy évet töltöttem külföldi intézetben, korombéli fiatal román kollégával. Hosszú, éjszakákba nyúló viták oldották csak fel ellenzését. Néki ismertem először – nyári itthoni szabadságomról visszatérve – a Hóman hagyatékában rejlő levélváltást, mint a kiúttalanságba vesző viták dokumentumát. Azóta vagyunk barátok. Most, 12 esztendő után, mikor újra és újra lángra lobban az „évezredes” érvelés történések, publicisták között, talán nem érdektelen egy letűnt kor mába is visszamaradt rögzüléseire figyelni.

DOKUMENTUM

1

*Nagyméltóságú
Dr. Hóman Bálint úrnak
vallás- és közoktatásügyi miniszter
Budapest*

Kegyelmes Uram,
Kedves Barátom,

Közölték velem, hogy legutóbbi kolozsvári hivatalos látogatásod alkalmával fölkerested az Egyetemi Könyvtárt és az ott talált példás rend és tisztaság feletti teljes megelégedésedet fejezted ki. Hallom, különösen megörvendeztetted az a körülmény, hogy a tisztelgő tisztviselők között ott találtad azt a régi magyar gárdát, melyet 1919-ben a román kormány átvett és mindvégig megtartott magas állásaikban. Ott találtad Valéntiny Antal főkönyvtárnokot, Kelemen Lajos főlevéltárost, Monoki, Balogh, Andrásoszy könyvtárnokokat, Balogh Margit gépirónót, Nagy József, Erdei Farkas, Máthé, Kovács stb. laboránsokat..., hiányoztak a régiekből csupán azok, akik elhaltak, vagy a korhatár miatt nyugdíjba mentek, mint jó magam is.

Jól tudod, a könyvtárnak 1920-tól 1935 szeptemberéig, tehát 15 éven át, én voltam a vezérigazgatója és magyar-román munkatársaim közreműködésével igyekeztem azt európai színvonalra emelni.

Kormányaim intencióinak megfelelőleg a régi magyar személyzetből kivétel nélkül megtartottam azokat, akik letették a kötelező hűségkötést és soha sem tettem különbséget magyar és román munkatársaim között az előbbieket rovására. Amint hallom, ezt Előtted egyhangúlag elismerték a magyar tisztviselők és hangsúlyozták, hogy szigorú, de jóakarátú, igazságos főnökük voltam.

Kedves Bálint, mi régi jó barátok vagyunk. Közel 20 esztendőt töltöttünk együtt

mint könyvtárnokok a budapesti Egyetemi Könyvtárban, mint egymást megbecsülő, szerető kollégák. Mindig tiszteltem, becsültem Benned a munkás, nagytehetségű férfiút, és az igazi magyar, nemes gondolkodású feddhetetlen jellemű urat és hosszú évekre terjedő barátságunk igazolja, hogy Te is hasonló érzelmeket tápláltál velem szemben.

Ez a barátság jogosít fel engem, hogy jelen soraimmal felkeresselek és megkérdem Tőled, hogy kolozsvári tapasztalataid után, mit szólsz ahhoz a kegyetlen bánásmóddhoz, melyben részesül az Erdély átengedett részén lakó szerencsétlen román lakosság?

Hiszem, fájó szívvel értesültél, mint gyilkolják az ártatlan, fegyvertelen aggokat, asszonyokat, gyermekeket. Hogy üldözték ki vagyonukból, mily megalázó módon vagonozták be a román intellektüeleket vasúti kocsikba. Püspököket, papokat, úrinőket, gyermekeket együtt, negyvenet egy-egy kocsi-ba és étlen-szomjan tologatták őket 2-3 napon át a síneken, míg végre áttették, alétan, sok esetben a szenvedésektől, kínoktól őrzöngő állapotban a határon!

Útban Erdély felé, 1940. ősz

Kedves Bálint, Magyarország kultusz-miniszterétől és az igazi magyar úrtól kérdem, megengedhető-e ez az eljárás a 20-ik században? Megfelel vajjon ez a bánásmód az eviani döntőbírói ítélet szellemének?... mely állítólag békét és barátságot óhajtott teremteni a népek között Kelet-Európában!

Mi Bálint, ifjú korunkban egy magyar-román barátságról álmodoztunk. Úgy gondoltuk, hogy ez közös életérdekünk. Itt a szláv tenger közepén él két nem szláv nemzet: magyar és román, körös-körül veszik az oroszok, bolgárok, szerbek, bosnyákok, horvátok, ruthének, tótok. Egy igazi szláv óceán és ennek közepén a kis magyar-román sziget kiteve a teljes nemzeti megsemmisülésnek egy erős vihar esetén. És egyformán mindketten. Ilyen körülmények között, megindokolható, megengedhető-e az gyűlölködő, bosszúból fakadó eljárás? Hová vezet ez? A visszacsatolt Erdély területén él közel 1 400 000 román egy tömegben, kiirtható, kiüldözhető-e ez a hatalmas tömeg? Hová jutnánk, ha a román kormány szintén bosszúból a „szemet-szemért” a „fogat-fogért” politikai elvre helyezkedve hasonló bánásmódban részesítené a Romániában élő magyarokat? Isten óvjon bennünket! Gyűlölködő politiká-

val mérsárolhatjuk egymást kegyetlenül, de román-magyar barátságot nem teremthetünk sohasem!

Téged a régi barátsággal üdvözöl
régi, igaz híved:
Dr. Barbul Jenő

2

41. január 29.
Méltóságos
dr. Barbul Jenő
ny. könyvtári főigazgató úrnak

Bukuresti

Kedves Jenő!

Rendkívül nagy elfoglaltságom és hivatalos utazásaim miatt csak most jutottam abba a helyzetbe, hogy múlt hó első napjaiban vett szíves, soraidra részletesen válaszolhassak. A késedelemért elnézésedet kérem.

Magam is örömet emlékezem vissza a budapesti Egyetemi Könyvtár hivatali szobáiban együtt töltött másfél évtizedre s mindig szíves és barátságos érintkezésünkre. Én is emlékezem a magyar és román népek egy-

másrautaltságáról s a megértés szükségességéről folytatott beszélgetéseinkre. Sajnos, az akkor remélt közeledés helyett nem sokkal utóbb teljes eltávolodás következett be, nem ugyan a népek, hanem a történelmi múlttal és a tényleges viszonyokkal szemben egyaránt érzéketlen államférfiak jóvoltából. Az erdélyi magyarságnak húsz év alatt igen nagy megaláztatást és kegyetlen sérelmeket kellett elsz szenvednie. Ha akadtak is oly megértő és humanus állami főtisztviselők aminő a magyar tisztviselők tanúsága szerint Te is voltál, az új urak túlnyomó része minden eszközt felhasznált ősi földjén élő magyar népünk életének megkeserítésére, gazdasági és kulturális törekvéseinek elgáncsolására, jóvoltukból mély, szinte már áthidalhatatlan szakadék támadt az erdélyi magyar és román nép között, amikor a múlt nyáron bekövetkezett a nagy fordulat.

Az ezeréves magyar államterület jókora erdélyi részének visszakerülése alkalmával a magyar kormány mégsem élt megtorlással, sőt minden eszközzel elő kívánta és kívánja ma is mozdítani a bizalom és megértés szellemének kialakulását. A Miniszterelnök Úr tüstént a bevonulás után érintkezésbe lépett a román-ság egyházi és világi vezetőivel. Meghallgatta panaszait és kívánságait és propozíciót

kért tőlük azon román nemzetiségű személyekre vonatkozólag is, akik a magyar képviselőházba behívhatók volnának. Hogy ez a behívás mindeddig nem történt meg, az kizárólag a román kormánynak a megegyezés kérdésében tanúsított magatartására és a Dél-Erdélyben maradt magyarok ezreinek kiűzésére vezethető vissza, mely események igen rossz hangulatot teremtettek a magyar közvéleményben s a Miniszterelnök Úr nem kívánta a román képviselőket esetleges tüntetések központjába állítani⁴. Minálunk minden hivatalos személy és Erdély magyar lakossága is a megértést kívánta és munkálta. Sokat szenvedett erdélyi magyarok hangoztatták előttünk ennek szükségességét. Mi pedig, a kormány tagjai, a hatósági közegekkel együtt igyekeztünk ezt a megértő szellemet munkálni. Magam állami eszközökkel gondoskodtam az önként távozott román tanítóknak román nyelven beszélő tanítókkal való pótlásáról; nehogy a nép fiai nélkülözzék az anyanyelven való oktatást. A tényleges szükséglethez képest gondoskodtam román tannyelvű középfokú iskolák, illetőleg osztályok fenntartásáról és felállításáról. Az ősi székhelyen új életnek induló kolozsvári magyar egyetemre minden korlátozás nélkül felvételtem a jelentkező román hallgatókat. A román papokat a többiekkel azonos elbánásban részesítem, nekik a folyamatosan lévő adatfelvételek befizetéséig kifizethetetlen kongruára előleget adtam s ezt épp a közeli jövőben kívánom kiegyenlíteni. Az állásukban maradt román tanítókat, épp úgy, mint többi miniszterársaim a tisztviselőket, nagy számban erősítettem meg hivatalukban. Ezekkel az intézkedéseimmel csak jellemezni kívánom, mily szellemben foglalkozunk a magyarországi román nemzetiség ügyeivel⁵. A béke és megértés szelleme vezetnek, mert célunk az ittlévő sokfajta nép együttélésének megkönnyítése, gazdasági és művelődési fejlődésüknek előmozdítása magyar hazánk javára. A magyarországi románok helyzete sokkalta biztonságosabb, életük sokkal nyugodtabb, mint a magyaroké volt Erdélyben húsz év alatt s aminő ma is román impérium alatt maradt magyar véreinké.

Nálunk nem fordultak elő fegyveres összeütközések a lakosság különböző csoportjai között. Ha a bevonulás alatt, vagy az azt közvetlenül követő időben szükség is volt erélyes katonai intézkedésekre, és kemény ítéletekre, ilyesmire minden esetben csak megtorlásképpen került sor, ha lelketlen izgatás hatása alatt egyesek vagy kisebb csoportok fegyverrel támadtak a magyar honvédekre, merényleteket követtek el, avagy tettleg ellen szegültek a hivatalos rendelkezéseknek. Ha történt is néhány száz kiutasítás – szemben ezer meg ezer magyar kiűldözésével – s ennek során némelyeket érdemtelenül ér személyükben sérelem, ez csupán válasz volt arra, hogy a déli részéről ezrével menekültek hozzánk magyarok, akiknek életét zaklatásokkal elviselhetetlenné tették s akiket ha nem is hivatalos papírral, de nyomatékos figyelmeztetéssel távozásra hívtak fel. A kormány és a hadsereg főparancsnoksága minden egyes ilyen esetet szabályos vizsgálat tárgyává tett s ezek eredménye alapján tiszta lelkiismerettel

állíthatom, hogy nálunk a román üldözésekről beszélni nem lehet.

„Ártatlan gyermekek, gyenge asszonyok és fegyvertelen aggok gyilkolásáról, a román intellektüeleknek vagyonukból való kiűldözéséről” meg – amiről leveledben írsz – éppen semmit nem tudunk, legfeljebb a romániai sajtó és rádió hangulatkeltő gonosz közleményeiből⁶. Engedd meg, Kedves Barátom, hogy őszinte csodálkozásomnak adjak kifejezést afelőtt, hogy ilyen híreszteléseknek Hozzád hasonló műveltségű urak is hitelt adtak, különösen Te, aki oly jól ismersz bennünket magyarokat és ismered történelmünket is. Ezek a hírvérek sajnos nagyon elrontották nálunk a hangulatot és csupán arra voltak alkalmasak, hogy az elmúlt húsz esztendőre visszaemlékező magyarokból újra az elkésredés érzéseit váltsa ki és szemrehányásokat a hatóságokkal szemben, melyek még most sem hajlandók a szeglet-szeggel elve alapján kemény büntetéssel sújtani a mindezekben ártatlan hazai román tömegeket.

De ha már így van, hogy hitelt adatok ezeknek a híreszteléseknek, megértem, ha fáj Neked, mikor arról értesültél, hogy néhány száz kiutasított román intellektuel vasúti teherkocsikban szenvedett két-három napig. Nagyon is megértem, mert felelevenedik lelkemben a húsz év előtti események emléke, mikor fővárosunk és nagyobb vidéki városaink pályaudvarain hónapokig ezerszámra álltak vasúti teherkocsiban a román üldözés elől menekülő és Erdélyből tömegesen kiutasított magyar tisztviselők, iparosok, kereskedők és más értelmiségiek. Mi nem voltunk berendezkedve akkor kétszázezer kiutasított és kiűldözött magyar méltó elhelyezésére; kénytelenek voltunk hónapokon át meghagyni őket a román kormány által elszállításukra rendelt „marhaszállító kocsikban”; kénytelenek voltunk tehetetlenül nézni, hogy sok jó magyar ily körülmények között halt meg és született, közöttük nem egy személyes ismerősöm is.⁷

De ismétlem, amit levelem elején mondtam, mi feledni igyekeztünk ezeket az emlékeket, semmiféle megtorlás szándéka nem forog eszünkben, mert tudjuk, hogy együtt és egymás mellett élő népeknek kölcsönösen megértésre és bizalomra van szükségük, nem perlekedés és acsarkodás, hanem békés munka a hivatásuk. Sajnos, eddig nem tapasztaljuk, mintha ezt a felfogásunkat a másik félen is osztanák s épp ezért örülök, hogy leveled nyomán mindezeket elmondhattam Neked. Remélem, hogy ha a tényeket és álláspontunkat ilyképpen megismerve, arról a Magad ismerőseit s netalán hivatalos személyeket is tájékoztatni tudsz, igen nagy mértékben mozdíthatjuk elő a gonosz hírkeverők és ravasz zavartkeltők munkája nyomán támadt légkör tisztulását.

Az én felfogásom és gondolkodásom történeti tanulmányaimban gyökerezik, semmi-lyen sem változott azóta, amióta együtt dolgoztunk a könyvtárban. Osztja ezt velem a magyar kormány minden tagja és minden számottevő magyar tényező s ennek a felfogásnak kívánunk hivatalos minőségben és a társadalmi életben is mindenkor érvényt szerezni. A lojalitással szemben azonban

loyalitást, az őszinteségért őszinteséget kell kívánunk, mert különben a kölcsönös bizalom és megértés kialakítására irányuló minden igyekeztünk kárba menne. Igazad van abban, hogy „gyűlölködő politikával sohasem teremthetünk román–magyar barátságot” – de hozzá kell tennem –, mi sohasem folytatunk s jövőben sem kívánunk ily gyűlölködő politikát folytatni.

A régi barátsággal üdvözöl
igaz híved

3

Kedves Bálint,

Csak a napokban kaptam meg f. évi január 29-ikén kelt szíves leveledet és mindenekelőtt kérlek, fogadd köszönetemet, hogy nagy elfoglaltságod dacára szakítottál annyi időt, hogy részletesen válaszolj egy régi, Téged igazán tisztelő híved bizalmas soraira.

Végtelenül sajnálom azonban, hogy leveled elolvasása után arra a meggyőződésre jutottam, hogy az az eszme, melynek érdekében felkerestelek és amelynek én egy emberöltőn híve voltam, utópia. Most már hiszem, hogy egy esetleges magyar–román megegyezésről, testvériségről álmodozni, kárba veszett dolog. Ha mi ketten sem tudjuk megérteni egymást, mit várhatunk olyan emberektől, akik egyrészt nem ismerik olyan jól a lefolyt eseményeket, mint mi ketten és talán a tárgyilagosság és elfogulatlanság sincs meg bennük olyan mértékben, mint mi bennünk.

Te, Kedves Bálint, még fiatal ember vagy, hiszem, megéred még azt az időt, mikor mindenki belátja majd, hogy mennyire üdvös lett volna, ha az a két nemzet: magyar és román, mely évszázadok óta él egymás mellett az óriási szláv tenger közepén, megértette volna egymást és gyűlölködés helyett örök barátságot, véd- és dacsövetséget kötött volna, tisztelve egymás hitét, nyelvét, függetlenségét, szabadságát...

Fogadd kedves Bálint szívélyes üdvözlé-
met mellyel maradtam

igaz híved:Barbul Jenő

Herkules-fürdő 1941. május 16.

Jegyzetek

1. Az atrocitásokat a miniszterelnökségre jelenteni kellett. A bevonulás után a szenvedélyek elszabadulásáról, a helyi hatóságok korlátozott magatartásáról vö. Tilkovszky Loránt: Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938–1941. Bp. 1967. 286–287. p. A tisztviselő-kérdésről uo. 296–297. P.
2. Valójában visszakért: 2 185 546 lakos, melynek 51,4%-a magyar, 42,11%-a román.
3. Lásd Csatári Dániel: Forgószélben. Magyar–román viszony, 1940–1945. Bp. 1968.
4. Lásd juhász Gyula: A Teleki-kormány külpolitikája 1939–1941. Bp. 1964.
5. Vö. Barcs Sándor: Budapest–Nagyvárad. Találkozások Teleki Pállal c. cikkét a História 1984/2. Számában.
6. Ezekről az esetekről vö. Tilkovszky i. m.
7. Vö. Szabolcs Ottó: Tisztviselők az I. világháború után. História 1982/1. Szám!

Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár Fond 15.

Közléteszi: GLATZ FERENC